

На главно питање српске јавности – шта од нас очекују Европа и Америка и шта треба да учинимо да испунимо њихова очекивања, са Запада никако да стигне јасан одговор. Понекад се учини да Европа, углађеним језиком, објашњава по неки детаљ из српске унутрашње политике, али не иде даље, те домаћа јавност све више верује да су европски циљеви на Балкану сасвим једноставни: одржавање парламентарних избора, правилне истраге, хапшења и суђења, те понека декларација о пријатељству и сарадњи. Ипак, Евроамерици нису страни ни разговори о успостављању нових држава, а самим тим и полемике о промени граница које, наводно, више нису важне. На први поглед, српски случај наговештава да су гледишта бриселске, берлинске, лондонске и париске администрације сасвим једноставна и прозирна, те их може растумачити портпарол сваке напредне странке. Судаћи по изјавама српске партијске номенклатуре, Платон, Гете, Фридрих, Попер и европска идеја стали су у неколико редова.

Знојаво питање српске јавности уплиће међународне, економске и културне односе Срба и света. Међународна политика сведена је, неретко, на приступање Европској унији и учлањење у НАТО пакт. Привредна питања тумаче се кроз призму неолибералне економије и идеализоване компрадорске приватизације имену ване безазленом речју – транзиција. Културна димензија често је затурена, мада прикрива дубоке корене европских савеза и ратова, сва устремљена на узроке европског поретка света. Одмах се намеће и питање: који је од ова три односа најважнији? Заговорници војно-политичког решења српског питања цене да су ЕУ и НАТО сасвим довољни и посредно откривају да нису разматрали друга решења. Немало је самоуверених људи из јавног живота који поносно и тек овлаш откривају своју визију препорода земље великим економским пројектима, какви су, на пример, путеви, железнице или гасоводи. Али несагласни гунђају против саобраћајница које не воде никуд и предлажу друге, своје путеве, којима – уверени су потоњи – Србија може у свет.

Ако су светске стратегије великих сила далеко од наше јавности, питање је да ли истинске намере Европе и САД могу да се прозру једноставном и проницљивом анализом њихових дневнополитичких потеза. Да ли је довољно убедљива да објасни зашто Запад не посматра Србију и југоисток Европе као економски или политички простор, већ као део света који ваља да буде уподобљен целини коју сâм промишља. И док се Запад бави светом, клија сумња да Балканци можда нису кадри да овладају логиком целине. Али на ком се пољу они могу огледати са Западом? Ако такво и постоји, оно је – сва је прилика – забачено је у мору других на којима се надмеће Запад са остатком света. Та су поља места изазова на које Србија гледа као на дато обећање, чврсту реч Запада. Политички запад у времену од Макијавелија до Хитлера никада и никоме није дао непоколебиво обећање, али јесте упућивао изазове. Зашто би балкански народи или Словени били изузетак? На ово питање вођи народа жељних обећања немају објашњење, али имају нескривене наде.

Скоро читав 20. век Срби су у интересној сфери западних сила, али са нескривеном задршком. Раније бејаху под утицајем европских сила и у променљивим односима са Русијом. Од 1917. године Србија се за читав век удаљила од Русије. Од тада су се њени интереси, политички и економски, често приближавали Русији, али никада толико да узнемире Запад. Ова реалполитичка подвојеност између стварног Запада и Истока, који само што није, главни је узрок неравнотеже, распри и подела у политичком животу Србије. Незавидан положај Срба ређе је предмет интелектуалних рефлексива, а чешће жудње да се о бјасни и о бразложи једноставном поделом света на двоје, у коме је лако наћи чаробну формулу опстанка. Ова подела прећуткује супстанцијализацију Империје из хиперреалности у локалну географију. Стратешке тачке, путеви, зоне утицаја, саобраћајни правци посредно указују на намере великих.

Где је Србија?

О географском положају народа са верига света приповеда се различито. Порекло приповедача и његова убеђења опредељују закључке. Отуда се српски простор некада багателише, а каткад високо цени. Много је оних који га сматрају удесом судбине баш зато што је својеврсно раскршће на коме су саградили кућу (Цвијић) пре него што је управо оно постало део аутостраде између савременог Истока и Запада. Дакле, географија је определила да пут на чијем делу су се затекли Срби постане важан и једнако опасан за домороце и намернике. Чврстина материјалних фактора описана језиком географије стоји у средишту вековне српске саобраћајне муке са војскама и еспаима. Пљачке каравана, бежанија народа у брда и шуме, што даље од саобраћајнице, пустошење читавих области, поновно спуштање у долине, нови споразум са пролазницима, опет бег, али на неки други континент, испуњавају српску историју. Зато је кућа на мирном месту пред очима сваког Србина уморног од сеоба. Три саобраћајна правца одређују политику Србије и одржавају је у контакту са суседима и светом: јадрански, егејски и црноморски.

Коридор 10 наглашава позицију Србије на јужном делу балтичко-егејског интермаријума по што је моравско-вардарски правац био важан за приступ српској територији. Преко њега Србија је у контакту са Грчком и Егејским морем. После Косовске битке 1389. овим путем Турци су улазили у Србију, нападали је Бугари и у окупирану Србију враћала се ослободилачка војска. Моравско-вардарски саобраћајни правац био је најбоља веза са солунском луком, а у време изолације 1992 – 2000. служио је за кријумчарење робе у Србију. Нејасно је да ли ће ЕУ фаворизовати приступ Јадрану и Црном мору на ушћу егејског правца, те развој саобраћајница Будимпешта – Атина напусти за рачун пута Трст – Софија – Цариград. Премда би свака варијанта развоја догађаја била погодна по Београд, ЕУ би у часу велике напетости због признања Косова могла активирати правац Будимпешта – Букурешт – Софија, што би Србију ставило у страну и претворило

је, уз помоћ коридора 8, у сиву зону југоисточне Европе.

Скоро 600 километара Дунава није могуће изместити, те Србија може да буде карика саобраћајнице Рајна–Мајна–Дунав у контакту са око 500 милиона становника. Србија преко Констанце, Црног мора и река Дон-Волга и Дњепар ступа у додир са највећом евроазијском земљом Русијом, а на другој страни са највећом европском државом Немачком. Овај коридор важан је и због промена на светској мапи преноса енергената, тј. нових налазишта нафте у Каспијском мору и гаса у Сибиру. Две су трасе преноса енергетских сировина из “срца копна”: прва је Новоросијск – Бургас – Скадар, а друг а је Новоросијск – Констанца – Београд. Коридор преко Бугарске и Албаније подржавају САД јер је део замисли да се изолирају и развдоје Србија и Грчка и награде амерички савезници, Бугари и Арбанаси. Трећи коридор за пренос руске нафте иде преко Бугарске и Грчке. Његова изградња утемељена је на два начела руске енергетске политике: несметана експлоатација и контрола транспорта нафте и гаса. Овај православни енергетски коридор сваку од земаља ослободио је непредвидивог утицаја муслимана и Турске, оданог савезника САД. Уједно је умањио значај и политички утицај нафтовода Баку–Чејхан, постављеног у нестабилном кавкаском региону за извлачење азербејџанске и казахстанске нафте. Премда је потоњи изоловао Русију, изгледа да “православни нафтовод” на дуг рок има предност јер су Грци и Бугари више наклоњени Русији, него што је Америка одана Турској, Азербејџану и Грузији. Ослобађање од утицаја Турске и подстицање деликатних односа са Кремљом, промишљена грчка влада лакше ће се противити уласку Турске у ЕУ и оснажити своје изгледе на Кипру. Досадашњи утицај Босфора и Дарданела на енергетску сигурност опашће у односу на Ормуз и Суец. Истовремено ће вековна тежња руске империје да своју границу сажме у једну тачку (Цариград) бити сувишна пошто је део турске моћи анихилиран креативним цевоводним пречицама и новом евроазијском стварношћу. Већ заобиђена, Турска би се могла суочити са тешкоћама у раду стратешког пројекта Баку–Чејхан блиско повезаним са иранско-америчком кризом, грузијским и курдским питањем и промењеним односима на негдашњем совјетском простору. Активност у лукама Бургас и Александрополис периферизује српски простор. Скором историја показује значај дунавске речне саобраћајнице. Увођењем санкција Србији 1992. године подунавски коридор делимично је затворен, а рушењем мостова 1999. године постаје скоро непроходан. Дунав је за пловидбу слободан од завршетка Кримског рата (1856) када је установљена Европска комисија за Дунав, једину реку која повезује западни део континента са црноморским басеном, и то правцем исток-запад. Отварање канала Рајна–Мајна–Дунав (1993) означава приближавање Германија и Словенима, првенствено Русима. Ако се има у виду да је број мостова од Регензбурга до Сулине 93, а да је од Београда до Ђердапа само један (Ковин), јасно је да је српски део Подунавља запостављен и слабо обједињен. Поред тога, у горњем делу Дунава транспорт је већи него у доњем, који је погоднији за пловидбу већих бродова. До увођења санкција на Дунаву је немачка флота била прва, а српска друга, те не чуди немачко залагање да се Србија изолира.

Издавање Војводине из Србије незаобилазно је повезан о са д унавским пловним путем. Према замисли војвођанских сепаратиста издавање има три фазе: стварање националног савета за мањине, успостављање територијалне аутономије општина, претежно насељених мађарском националном мањином, и напослетку, успоставу самосталне Војводине у којој би мађарска аутономија имала посебан статус. Након бомбардовања НАТО пакта, у лето 1999, Јожеф Каса, један од коловођа интернационализације мађарског питања, у Будимпешти је предложио тростепену аутономију за мађарску мањину и Војводину. (1) Од те аутономије није одустала мађарска политичка номенклатура у Србији, што сведочи и најновији преглед Иштвана Пастора. (2) Већ од 2002. године аутономаштво у српском Подунављу постепено пушта своје корене преко наглашених веза са иностранством. У Паризу је 2005. године отворен центар за промоцију Војводине, откада се сваке године одржава манифестација „Дани Војводине у Паризу“. (3) Одвајањем и цепањем данашње војвођанске аутономије ослабио би положај Србије на Дунаву.

Коридор 8 повезује америчке сателите Албанију, БЈРМ и Бугарску, а представља измењену трасу римског војног пута Виа Егнатиа који се протезао од Драча, преко Солуна до Константинопоља. Овај саобраћајни правац изван је српских граница, али би на њега ваљало гледати као на јужни изолациони појас пошто је део санитарног кордона око Србије. И док Метохија и Косово многим политичарима и локалним аналитичарима изгледају као слепи колосек српских интереса и политике, Американци за њих показују велико занимање. Окупирани део Србије приближава се коридору 8 на простору БЈР Македоније. Ако се још узму у обзир велика налазишта лигнита на подручју Метохије и Косова, али и ретких руда које се користе у војној индустрији (волфрам, циркон), јасније је америчко настојање да осигурају коридор Бургас–Драч. Овим се постиже више циљева. Повезују се у безбедносни и енергетски коридор Турска, Бугарска, БЈРМ и Албанија, за савезништво са САД независношћу се награђују Арбанаси, раздвајају се Срби и Грци и омета њихова сарадња. Поврх свега, Америка Србе, тренутне непријатеље Вашингтона и Лондона, лишава извора неопходних за опоравак и развој након тешке геополитичке транзиције и учвршћује амерички престиж застрашивањем осталих држава клијената. Висока осматрачница америчке балканске политике јесте база Бондстил, а јуришници су Арбанаси, посебно они концентрисани у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, на осетљивом делу коридора 10 и тик уз коридор 8. Њихово окупљање у Коалицију Албанаца прешевске долине недвосмислено показује да имају, поред политичких, и територијалне циљеве. (4)

Област Косово и Метохија, ограђена планинским масивима Шар планине и Проклетија, са Албанијом је повезана уском долином Дрима, којом су после 1999. године неконтролисано пристизали мигранти из Албаније. Масовно померање становништва погоршало је стање у покрајини пошто је број становника Приштине, за непуну

деценију, порастао са 225.000 на 550.000, што је отежало снабдевање струјом и питком водом, рад јавних установа и насилно променило етничку структуру становништва. (5)

Покрајина је претворена у експериментални полигон, где ЕУ преко своје противправне мисије Еулекс покушава да успостави прикривену окупацију ампутираног дела Србије. Ово заострава односе ЕУ и Србије и постаје камен раздора међу европским земљама, образац за слично понашање мањина у ЕУ.

(6)

Положај Приштине према централној Србији, аспирације арбанашких политичара према долини Вардара и Дрима и савремена европска архитектура отварају нове хоризонте српског и арбанашког питања.

Од времена цара Душана Србија никада није била поморска земља. До отцепљења Црне

Горе посредно је излазила на Јадран, али након тога коначно је одсечена од мора, чиме је „крашка тврђава“ прерасла у политичку, верску и етничку препреку за излазак Срба на море. У време владавине комуниста посебна пажња посвећена је брижној расподели и јадранске обале, која је углавном припала Хрватској, премда наслоњена на српско залеђе. Посебно је занимљиво што је Моша Пијаде предлагао да се после Другог светског рата формира посебна аутономија за Србе у Хрватској. У кратком периоду овај прећутани Пијадеов предлог оживотворен је између 1990. и 1995. године стварањем Републике Српске Крајине која је имала, додуше симболичан, излаз на Јадран. Одвајањем Босне и Херцеговине Србија је склоњена са саобраћајног правца Београд–Сарајево–Плоча, а отцепљењем Црне Горе и са правца Београд–Бар.

Након рата 1999. године наставља се узмицање војске са сужених српских простора. Кумановски споразум (1999) препушта Косово и Метохију под пуну контролу НАТО пакта, а већ следеће године, под оком Савета безбедности, започиње уклањање српске војске са полуострва Превлака. (7) Након распада заједничке државе Србије и Црне Горе статус Превлаке посебно се осигурава. (8)

После промене власти у Београду 2000. године протерана српска војска и персонално је морала признати свој пораз пензионисањем и смењивањем официра који су се истакли у одбрани земље 1999. Поред тога, у хашки затвор послати су истакнути генерали (Ојданић, Павковић, Лазаревић), а хапшени су и други официри.

(9)

Републике Хрватска и Црна Гора имају нерешено питање полуострва Превлаке, на које су на различите начине са Републиком Српском полагале право. Ово месташце на јадранској обали, некада у шали, а некада у збиљи, помиње се као гомила камења на улазу у Бокоторску. (10) Превлака је ниски земљоуз који спаја полуострво Оштро са Виталином, смештена на улазу у Бокоторски залив и традиционално има војну улогу. (11) У хрватским гласилима шири се мишљење да је

након уклањања војних објеката са Превлаке ова постала место атрактивно за туризам и градњу конгресног центра. (12) Будући да је

Бока једини црногорски залив који пружа могућност базирања већих ратних бродова, после уступања Превлаке Хрватској, она, на први поглед, нема пређашњу атрактивност.

Ипак, ради предострожности, у федералној Босни каткад се помене могућност покретања арбитраже пред Међународним судом како би јој се обезбедио излаз на море код Херцег Новог.

(13)

Док је Италија господар западног Јадрана, дотле је Хрватска (Превлака, Вис, Ластово, Масленица, Река), у име НАТО пакта, администратор источне обале, будући да Црна Гора и Словенија имају симболичну важност на Јадрану. Неутрализација Превлаке једна је од етапа удаљавања Срба са јадранске фасаде. После отимања Косова и Метохије, за Србију су луке Драч, Валона и Солун далеке као Буенос Аирес. Напокон, преостаје да се затвори прстен око Србије и Црне Горе одвајањем Рашке области и полагањем непрекидног коридора (зелена трансферзала) између БЈРМ и Босне и Херцеговине. Овим би се делимично или потпуно обновио "санџачки коридор" или "политичка земљоузина" (Цвијић) настала после Берлинског конгреса на делу негдашњег босанског пута, давнашње везе Истанбула и турске периферије. У том случају, Србија и Црна Гора биле би опкољене сателитима НАТО пакта и одвојене од Грчке и међусобно. Истовремено, стешњена Црна Гора могла би убрзати своју одлуку о уласку у НАТО пакт. Ма каква била перцепција руководства Грчке, Србије и Црне Горе, ове земље ће пре или касније осетити нелагодност у суседству сателита Пентагона.

Евакуација РСК обављена је 1995. године, и то уз помоћ Пентагона. Тада је простор РСК етнички и демографски стерилисан. Падом РСК (5. август 1995) наговештен је распад Србије, али је у преовлађујућем делу ондашње српске политичке номенклатуре постојало чврсто уверење да је Земуник предалеко, те да никада није ни припадао Србима. Српска посткомунистичка политичка номенклатура није много марила за Анта Старчевића и његову идеологију историјског права коју је заступао поткрај 19. века, која се ослањала на тезу да су Срби уљези у Хрватској. О туда је израсло мишљење да је Хрватска природни наследник Аустроугарске царевине. Ово се одомаћило и међу српским политичарима. У Другом светском рату „уљези“ су већим делом побијени, а делом протерани, док је на крају 20. века процес окончан евакуацијом становништва РСК и масакрима цивила. Овим је власт у Загребу постигла два велика циља: ревитализовала је значај савског коридора и уклонила српско становништво из непосредног залеђа Ријеке, Задра и Шибеника. Самим тим је створила претпоставке за изградњу јадранског аутопута који је конкуренција моравско-вардарском правцу. Ако Бугарска и Румунија изграде мост преко Дунава, онда би Србија могла доспети у положај изоловане земље са истока и запада, што подстичу САД. Хрватска је постигла и важан циљ у Подунављу: уклонила је Србе из Вуковара и Белог Манастира и стекла основицу за даљу акцију у северној Србији.

Ненадано, 2005. образована је скупштина и влада РСК у прогонству, чије је седиште у Београду. (14) Влада РСК у својим саопштењима, поред осталог, указује на злочине геноцида које је починила војска и полиција Хрватске од 1990. до 1995. године и тражи отклањање њихових последица. (15) Њено оснивање није прошло незапажено у Загребу. (16) Овај догађај ставио је српску владу у деликатан положај у односу на Хрватску, чија је мањина свесна свог положаја и права у Војводини.

Краткотрајни распад СР Хрватске (1991 – 1995) на Загреб са околином, Истру, Славонију, Далмацију, РСК и приморје јужно од Неретве, поучан је пример како земља која не контролише неколико тачака (Масленица, Вуковар, Окучани) губи свој смисао. Хрватска је покушала да заувек реши овај проблем искорењивањем и удаљавањем Срба на безбедно одстојање од Јадрана и десне обале Дунава. Премда питање правичне поделе Јадранског мора не побуђује пажњу српских политичких странака, у Словенији постоји незадовољство како је оно решено. Један од противника хрватске доминације на Јадрану, председник Словеначке националне партије Змаго Јелинчич уочава да „Хрватска никада није денацификована“, те се противи њеном уласку у ЕУ. (17)

После распада СФРЈ Хрватска је приграбила 1.778 километара јадранске обале, а са острвима 5.790 километара, што је укупно 94 одсто укупне дужине јужнословенског приморја. (18)

При томе, она има три пута мање становника од Србије, Словеније и Црне Горе.

Divide et impera – ислам против православља

Једна од прворазредних претњи напредном човечанству – Ал каида, пронађена је на цивилизацијском западу. Најновије и најлукративније зло по напредни свет снажан је стимулатор разгибавања вијуга управљача Империје. Брижност савременог Запада поткрепљује обимна литература са краја 20. века. Спиритизам на пољу исламологије прате и честе војне интервенције западних сила у областима насељеним муслиманима, посебно где је много нафте. (19) Упркос бојазнима Запада, читав 20. век показао је да је улога ислама у обликовању света, почев од версајског система до хладноратовског биполаризма, била занемарљива. Ниједна исламска земља није имала утицај на решавање било ког глобалног проблема, осим што је у Ирану одржана Техеранска конференција (1943). Није на одмет напоменути да је крајем 20. века англоамеричка публицистика била преплављена чланцима о Јапану као новом изазивачу САД. Ова теза није имала утемељење у логици реалполитике, те је неприметно склизнула из видокруга аналитичара. Наследиле су је исламске и балканске теме које се одржавају у књигама и преси Запада, вазда жељног новина.

Чини се да је Отоманска империја у прошлости имала обресе пошести премда данас не изгледа уверљиво да је “болесник са Босфора” тада могао загосподарити Европом. Једнако је неуверљив страх да ће ислам освојити Европу у 21. веку. И ова теза полази од бројчаног повећања исламског становништва и по муслимане подстицајних спекулација Запада. Ипак, да ли је могуће да сиромаси, пореклом из рубних подручја римланда, гоњени глађу, немаштином и чежњом за миром, сеобари у просперитетну Европу, имају намеру да освоје Запад? У овом ставу сједињени су страх и империјални став европских колонизатора 18. и 19. века склоних превентивним акцијама против домородаца.

Такозвана исламска претња коју укоренењује Запад посебно је делотворна јер даје додатни аргумент за очување и деобу земаља римланда, смештених на рубовима осе историје. На другој страни, исламске организације које своју идеологију темеље на борби против хришћанског Запада, пре су Лига сиромаша, ушанчена у једноставна решења своје муке, и осокољени лудисти 21. века, него озбиљна претња и изазивач. Учинимо ли мали мисаони експеримент и претпоставимо да Србија постане стопостотно исламска земља, наметнуће се природно питање: да ли би Арбанаси из Србије и Грчке одустали од разбијања ове две државе?

Слична рецептура страха примењује се при сатанизацији Русије, чије империјалне могућности нису ни приближне оним које има Америка. Русија би, свакако, могла да постане претња, али под условом да обнови совјетски хартланд и да из дефанзивне позиције пређе у напад и освоји читаву источну Европу и западни Балкан. Подједнако је логично и питање: да ли би исламска Русија имала другачији однос према Јапану, Кини, САД, или побуњеним Чеченима?

Посебан облик тумачења исламске претње практикују српски атланлисти. Наиме, ова претња се оживотворује прихватањем отцепљења КиМ пошто је тамо, веле ови, већинско арбанашко становништво. Дакле, помирљивост према отцепљењу КиМ и територијалном смањењу Србије насупрот је демократским начелима мултиетничког или мултиконфесионалног друштва. Истовремено, српски атланлисти олако искључују преко 10 одсто арбанашког становништва из Србије. У грађанској елити, изниклој на православном патријархалном супстрату, образован је необичан спој извитопереног православног филетизма, грађанизма и атлантизма, који не познаје ислам и исламску заједницу са којом дели простор. Српски мондијализам и атлантизам на особен начин спајају угледање на спољашњост непојмљеног света и дегенерисану политику периферије. Истинска демократска Србија одана православној, исламској и католичкој вери (преко 90 одсто становника) још увек није нашла начин да парира овој вербалној манипулацији о такозваној исламској претњи и да оживотвори помирљиву коезистенцију хришћанских и муслиманских Словена. Идеологија страха од

мухамеданаца, једна од тактика Империје и нови облик политичког вампиризма, добро је примљена код клијентистичких номенклатура несигурних земаља. Како ирационални страх меље рубо ве Евроазије и словенског света најбоље се види на примеру српских земаља.

Босна у последњој деценији 20. века постаје својеврсна тврђава ислама. Али ни ратно јединство, ни обилна помоћ богатих муслиманских земаља не успевају да искују изворни идентитет ослоњен на србофобију. Босанска посебност клати се између религије и нације без изгледа да створи нешто оригинално. Осим што служи дробљењу словенско-православног света, тешко да ће имати другу улогу. Јер исламски покрети, концентрисани у западној Европи, утемељују се у високо организованим и богатим земљама. Босански идентитет почива на противљењу српским каурима и незграпним савременим верским здањима, а не на оригиналном културном и духовном уздизању допадљивих џамија турског периода. Колико год био јак новчани подстицај, културни и национални идентитет тешко је изградити на једном чисто географском појму, посебно ако је он синоним за одмориште Ал к аиде.

Први кораци искивања растављачког босанског језика начињени су крајем 19. века под равна тељством Б. Калаја, гувернера Босне и Херцеговине (1882 – 1903), одлучног у завађању муслимана и православних хришћана. Овај језички национализам подупиран је на разне начине, и помоћ у часописа Бошњаци, у коме је од 1903. до 1914. заговарана идеја муслиманске нације. Калајев покушај да скује босанску нацију испровоцирао је покрет „Гајрет“, окренут јачању веза православних Срба и муслимана и учвршћењу пијемонтске улоге Србије.

Напори да се успоставе везе између православних и муслимана уништени су у Првом и у Другом светском рату. Огорчена пропашћу Калајевих настојања, бечка врхушка створила је шуцкоре (Schutzkorps), батаљоне добровољаца за шиканирање Срба и у њих регрутовала Хрвате и муслимане. На тлу Босне и Херцеговине створени су концентрациони логори у које су одвођени Срби. Овај несрећни савез обновљен је и у Другом светском рату, упркос горкој прошлости. Да би продубио сукобе муслимана и православаца, Берлин, традиционално ненаклоњен Србима, оснива (Химлер) злогласну СС дивизију (Ханџар) попуњену босанским муслиманима уз благослов муфтије у Јерусалиму.

(20)
Ова јединица извршила је масовне покоље у Херцеговини 1944/45. и поново предупредила везе између умерених муслимана и православаца. Уз то, међу умереним муслиманима јављају се идеје о аутономији које се не поклапају са политиком усташких и антисрпских струја. Трећи пут у 90 година, на крају 20. столећа, поново се сукобљавају православци, муслимани и католици у Босни и Херцеговини. Алијиним

одбијањем Кутиљеровог плана 1992. године поново је насилно преки нута веза између умерених православних Срба и муслимана. Не треба сметнути са ума да је политика споразумевања породица Поздерац и Диздаревић са Б. Микулићем претходила изетбеговићевско-силајџићевској либанизацији Босне.

(21)

И овог пута обновљена су настојања да се очува неутралност Цазинске крајине (Фикрет Абдић). Али Запад није имао слуха, нити реалполитичку потребу да охрабри мирољубиве односе. На трагу нове босанске нације, крајем 20. века, наставили су да делају Мухамед Филиповић и Адил Зулфикарпашић, чији тихи и упорни рад потискује ратничка и разуздана политика писца Исламске декларације и вође муслимана у Босни Алије Изетбеговића.

Настојање комунаца да подстицањем несрпских група, где су сврставани и муслимани, ослабе Србе помагали су и пописи становништва у Југославији. После Другог светског рата вероисповест се појављује у три пописа, 1953, 1991 и 2002. У попису 1948. муслиманско становништво разврставано је на Србе-муслимане уврштене у Србе, Хрвате-муслимане уврштене у Хрвате и Македонце муслимане уврштене у Македонце. Већ 1953. године ова верска група издваја се из популације и означава називом "Југословени неопредељени", а 1961. „Муслимани“ означавају националну или етничку, а не верску припадност, док 1971. године „Муслимани“ имају обележје народности. (22)

Процеси моделирања, сажимања и творбе нација на просторима Босне и Херцеговине нису без одјека код муслиманског становништва Србије. У последњој деценији 20. века аутономаши из Рашке имали су намеру да приђу Муслиманско-хрватској федерацији како би се нашли у заједници са Бошњацима Сарајева, чиме би се објединио широк простор од Цазина до Новог Пазара. Ова мимикрична похлепа наишла је на подршку Турске, још увек сентиментално везане за отомански систем владавине Балканом. Њена настојања подржавају како власти Муслиманско-хрватске федерације, тако и побуњеничке арбанашке структуре са простора Метохије и Косова. После 2001. године долази до извесног попуштања напетости између представника муслимана Рашке и српске владе, што је последица њиховог укључивања у структуре власти. Ипак, подвојеност између хришћана и муслимана изазива и осећај угрожености и организовања Срба који су у пределу Рашке мањина.

(23)

Будућност дарезљивих

Српскохрватски језик, неретко означаван као „наш језик“, политичка је конструкција зачета у 19. столећу. Сачињен од више дијалеката и варијанти, спречио је стварање јединственог идентитета и подстицао језичко и политичко раздвајања Срба. Ако се томе дода и употреба два писма и верска подвојеност на православце, атеисте,

муслимане и католике, онда је јасна српска културна и политичка полицентричност. Најизраженији језички мултиполаризам српског простора среће се у Војводини, која служи као пример пожељне националне шароликости. Ретко када се наводе предности војвођанске мултиетничности, али се међунационалне напетости – кад отворено, кад прикривено – приписују великосрпском национализму, а никако покушају нормативног окамењивања различитости.

Распад СФРЈ подстакло је настанак декларације Слово о српском језику. (24)

Потписници

Слова

полазе од тога да су српска култура, књижевност и језик недељиви, а да се вера не подударала са језиком те да српски језик има два равноправна књижевна изговора – екавски и ијекавски, и два писма – ћирилицу и латиницу.

(25)

Они следе Вука Караџића, који јужне Словене (осим Бугара) дели на троје: Србе, говоре што и шта (штокавци), Хрвате, који место што или шта говоре ча (чакавци) и на крају слога не мењају

л

у

о

, и Словенце, који место што користе кај (кајкавци).

(26)

Аутори

Слова

указују на то да је у славистици до друге половине 19. века важило мишљење да Срби и Хрвати имају посебне језике. Међу заступнике овог гледишта спадају Добровски, Копитар, Шафарик, Миклошић, а најодређенији беше Вук Караџић.

Након Вукове смрти (1864) наметнут је став да Срби и Хрвати имају заједнички књижевни и народни језик. Ватрослав Јагић популарише и учвршћује идеју да су Срби и Хрвати један народ са два имена (Хрвато-Срби), те да је сасвим природно да се њихов заједнички народни и књижевни језик назива хрватски или српски. Разлике које Јагић налази нису у језику, већ у вери, православној и католичкој. По мишљењу аутора Слова у ово

народно јединство ушло се са рачуном да би се раздвојено српско и хрватско лакше помешало, а онда, у згодан час, поделило, али не на темељу језика, већ вере. Дакле, у јединство су ушле две вере, један двоимени народ, и један језик, али после распада заједништва настала су два народа, два језика, а остале су две вере. У периоду флуидног језичког јединства знатан број православних прешао је у католичанство, а потом је кроатизован. Дакле, после Вукове смрти Хрвати су језику српског имена додали хрватско. Од српског у Хрватској је постао хрватски или српски језик, потом српскохрватски или хрваткосрпски, да би распадом СФРЈ из назива изостала српска

одредница и српски језик икавског изговора коначно постао „хрватски књижевни језик“.

За ово је било потребно више од једног столећа. Сплетом историјских околности у настанку хрватског језика улогу су одиграли Ђуро Даничић, Ватрослав Јагић, Милан Решетар, касније и Александар Белић. Ђуро Даничић, као тајник ЈАЗУ, лађа се уредништва

Рјечника хрватског или српског језика

, да би се 1882. појавила прва свеска. Већ 1888. године, поводом стогодишњице рођења Вука Караџића, у СКА Стојан Новаковић покреће рад на

Речнику српског књижевног и народног језика

. Занимљиво је да Новаковић није знао за тај заједнички српско-хрватски језик, али његов превид исправиће академик Белић пошто га је преименовао у

Речник српскохрватског књижевног и народног језика

(1953). Овим је српска филологија учинила смео искорак ка хрватском језичком програму. Како Скендер Куленовић запажа, двогуби придев српскохрватски има сасвим другачију природу од оне која се подразумева. Он наводи пластичан пример придева који означавају боју: свијетлозелен, мркожут пошто други део ових придева (зелен, жут) игра улогу основног значења, а први (свијетло, мрко) улогу модификатора основног значења. Зато придев српскохрватски означава хрватски језик у српској модификацији.

(27)

После Првог светског рата пред победничком српском војском једва видљиви и нејаки Хрвати превазилазе италијанске аспирације и стичу самосталност у односу на Беч. Такође, приближавају се Србима кроз Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Долазак Павелића и настанак НДХ -а означио је језички раскид са Србима и српским језиком („Коријенски правопис“). После окончаног Другог светског рата долази примирје и – како Ивић примећује – „група добронамерних Срба међу комунистима предложила је да се донесе заједнички правопис“. (28) У време потписивања Новосадског договора (1954), девет лета после пада НДХ -а и јасеновачке тишине, Хрвати су, вели Ивић, „добронамерним Србима изгледали као људи који то искрено прихватају“. Ипак 43 године након Новосадског договора, Ивић признаје грешку добронамерних Срба.

У ствари, Новосадским договором (1954), у време најјаче владавине комунаца, коначно је хрватској језичкој политици дато за право да је српски језик двонационалан, што следи из прве његове реченице: „Народни језик Срба, Хрвата и Црногораца један је језик.“ (29) Но, данас нема, нити је некада било Срба, Црногораца или Бошњака који говоре народним језиком Хрвата – чакавским и кајкавским. (30)

Новосадским договором створени су српски и хрватски језик, при чему је први уоквирен Правописом српскохрватског језика, штампан екавицом и ћирилицом од Матице српске,

а други Правописом хрватскосрпског језика, штампан ијекавицом и латиницом у Матици хрватској. Тамо где је екавица тамо је српско, а где је ијекавица хрватско. Значи , један и јединствен језик добио је два правописа. Новосадски договор изражава напредак пошто се, поред Срба и Хрвата, помињу Црногорци. Али од Новосадског договора Црногорци су „један језик“ прогласили за црногорски , а муслимани насељени у бившој СФРЈ „један језик“ сада називају бошњачким и босанским. Незадовољни српски лингвисти сматрају да народи који прихвате језик другог народа као свој матерњи и књижевни нису власни да га именују по свом нахођењу. Овакав став поткрепљују примером да се у Хрватској говори кајкавски, чакавски и штокавски, али се они једнако називају хрватским и тврде да ниједан хрватски лингвиста не би ни помислио да хрватски језик подели на три: хрватски (чакавски), словеначки (кајкавски) и српски (штокавски). Српске лингвисте боли то што лажна подела језика важи само за српски. (31)

Узимајући америчку књижевност као пример, поклоници
Слова

истичу да штокавска дела Крлеж е припадају српском језику.
(32)

Хрватска језичка политика развија се и у корењ ује. На карти хрватског језика са додатком српског, објављеној у Минхену пре неколико деценија, Томо Матасић назначава хрватске језичке аспирације према српским земљама (мапа 1) . Наиме, ова карта хрватски језик протеже на простор данашње Хрватске, Републике Српске, Црне Горе и Муслиманско-хрватске федерације и захвата делове западне и југозападне Србије. Да Матасићева језичка мапа није плод олаке непромишљености, сведочи и изјава Р. Маројевића да хрватска страна није приговарала Слову, али Хрвати мисле да српски и хрватски језик нису били слични, већ су Срби узели језик од Хрвата, позивајући се на дубровачку књижевност.

(33)

Српска геополитичка транзиција

Пише: Славољуб Лекић
петак, 30 мај 2008 16:20

Српска геополитичка транзиција

Пише: Славољуб Лекић
петак, 30 мај 2008 16:20

